KATECHÉZA – VZŤAH MEDZI MEMOROVANÍM A ZÁŽITKOVÝMI METÓDAMI

Doc. Dr. Anton Fabian

ÚVOD

Za posledných trinásť rokov sa vyučovanie náboženstva v školách a farská katechéza na Slovensku významne rozvinuli: jednak po stránke vonkajšej – organizačnej, ale aj po stránke vnútornej – obsahovej. Tento proces rozvoja nesie so sebou aj pozitíva aj negatíva. Jednou z diskutovaných oblastí je pomer medzi memorovaním a zážitkovými metódami uplatňovanými v školskom vyučovaní náboženstva, čo je predmetom tejto štúdie.

Štartovacím bodom je pozorovanie vedomostí žiakov, ktorí boli na prvé sv. prijímanie alebo prijali sviatosť birmovania, ako aj rozhovory s katechétmi, ich učebné pomôcky, spôsob prípravy na vyučovanie a obsah metodických stretnutí. Možno konštatovať, že sa príliš zdôrazňujú zážitkové metódy na úkor argumentovania a memorovania. Pritom tieto dve skutočnosti by mali byť v školskom vyučovaní náboženstva primeraným spôsobom využité. Je nesprávne, ak niekto vyučovanie iba racionalizuje a na zážitkové metódy zabúda. Rovnako nesprávne však je, ak niekto iný sa s deťmi na náboženstve iba hrá, spieva, rozpráva príbehy a nevyžaduje od žiakov potrebné formuly a memorovanie. Najprv sa pozrieme na tento problém z hľadiska historického a potom budeme sledovať dokumenty súčasného cirkevného magistéria, ktoré sa k tejto téme presne vyjadrujú.

HISTÓRIA

Neoscholastika

V 18. a 19. storočí sa v teologickej oblasti veľmi prízvukovala neoscholastická metóda. Cirkevné magistérium ju prikazovalo nielen na teologických fakultách, ale aj v kázaní a katechéze. Každé vyučovanie začínalo tézou cirkevného učenia, napr, nejakou dogmou, ktorú neoscholastika považovala za „regula fidei proxima - najbližšie pravidlo viery“. Biblické slovo, alebo patristika boli sekundárne. Najvyššiu normu predstavovala téza, ktorú učí Cirkev. Katolícki teológovia tak postupovali preto, lebo museli regovať na útoky reformácie. Aj protestanti sa odvolávali na Písmo, ale interpretovali ho po svojom. Preto sa u katolíkov za najvyššiu normu vyhlasovalo oficiálne učenie Cirkvi. Tak sa zabezpečili jasné pravidlá a nemenný štandart, ktorý veriacim umožňoval orientovať sa v pravdách viery, obsiahnutých v Písme a tradícii. Pre potridentské obdobie je známa apologetičnosť, presnosť a stručnosť vo vyjadrovaní. To dalo vznik systému otázok a odpovedí v katechizme, ako aj formulám. Tie sa potom ľahšie vyučovali a memorovali.[1] Tento stav pretrvával niekoľko storočí až do Druhého vatikánskeho koncilu.

Kerygmatická teológia

V 20. storočí nastal veľký rozmach nielen vo vedecko-technickej oblasti, ale aj vo vedách o človeku ako napr. psychológii, sociológii a pedagogiky. Okrem toho nastúpila civilizácia obrazov. To všetko ovplyvnilo aj prežívanie náboženskej viery. Niektorí teológovia - a s nimi teologické smery - postupne odsúvali neoscholastiku i memorovanie a podčiarkovali zážitok a skúsenosť. Prvým bol Jozef A. Jungmann, ktorý v roku 1936 v Innsbrucku napísal knihu: *Radostná zvesť a naše ohlasovanie viery*. Uviedol do pohybu teologický prúd nazýva-

1 Porov. FIORENZA, F.S. – GALVIN, J.P.: *Systematická teologie I.* Brno : CDK Vyšehrad 1996, s. 37.

ný *kerygmatická teológia.* Jungmann si kladie otázku: *„Prečo viera, ktorú žijú naši veriaci je tak málo radostná? Veď pre mnohých kresťanstvo nie je radostná zvesť, ktorá sa vďačne prijíma, ale súbor zákonov a povinností, ktorým sa treba prispôsobiť, aby sa vyhlo zatrateniu.“* [2]

Odpoveď si Jungmann dáva v tom zmysle, že veriaci prežívajú vieru tak, ako im ju kazatelia v kostoloch a katechéti v školách predkladajú. Teda klerici a katechéti nesú zodpovednosť za tzv. smutné kresťanstvo. Jungmann ide vo svojej analýze ešte ďalej. Obviňuje neoscholastický spôsob vyučovania teológie na univerzitách a z toho vyplývajúce ohlasovanie. Veď kazatelia a katechéti vysvetľujú náboženstvo tak, ako sa sami naučili v škole, čiže ako boli formovaní. Teda predchádzajúca apologetická teologická formácia je v zásade zodpovedná za to, ako vyzerá náboženský život.

Podľa Jungmanna teológovia sa príliš sústredili na oblasť špekulatívnu, systematickú a zabudli na dimenziu kerygmatickú a pastorálnu. Tvrdí, že teológia ako vedecká špekulatívna disciplína je intelektuálnou záležitosťou a to znamená zapojenie do služby poznania, vedomostí. Teológia ako vedecká disciplína, teória, sa však nehodí na katechetické ohlasovanie. Na ohlasovanie treba niečo iné: motivovať študentov pre život, pomôcť im radostnejšie žiť a na to netreba teológiu a dogmy, ale živé posolstvo. Teológia sa snaží teoreticky analyzovať, porozumieť, obrániť Božie slovo, zatiaľ čo ohlasovanie predkladá posolstvo spásy, ktoré nie je vedomosťou, ale životom, nie teológiou ale svätosťou. Tak sa v predkoncilovom období začalo hovoriť o požiadavke teologického pohľadu na cirkevnú činnosť ohlasovania, ktorá sa nazýva *teológia ohlasovania*. Jungmann tvrdil, že je nutné vypracovať spoľahlivú teóriu, ktorá by umožnila správnu orientáciu a ukazovala správnu cestu.[3] To bol významný posun od memorovania smerom ku skúsenosti a zážitku vo viere.

Naratívna teológia

V sedemdesiatych rokoch nášho storočia sa začalo viac hovoriť o *naratívnej teológii* a s ňou spojenou teológiou skúsenosti. Jej protagonistami sa stali H. Weinrich, J.B. Metz, E. Schillebeeckx, H. Halbfas, G. Lohfink, B. Wacker, L. Boff, S. Lanza, J.N. Aletti, a ďalší. Zdôrazňovali, že v Biblii sa Ježiš z Nazaretu predstavuje prevažne ako naratívna osoba, často aj ako vyrozprávaný rozprávač. Učeníci, ktorí počúvali jeho príbehy, opakovali ich a odovzdávali ústnou alebo písomnou formou ďalším generáciám. Tieto vyrozprávania došli až k nám dnes. Kresťanstvo je v tomto zmysle spoločenstvo naratívne. Evanjeliové ohlasovanie nie je totiž komunikáciou abstraktných právd, ale zdelenie spásnych Božích činov, vyrozprávaním určitých príbehov. Ježišova osoba nie je iba predmetom teologického skúmania: ona je v prvom rade osobou, s ktorou možno mať skúsenosť viery a zážitok. Skúsenosť sa nezdôvodňuje, ale predkladá sa ako osobné svedectvo. V tomto zmysle stojí *naratívnosť* v teologickom jazyku v opozícii voči scholastickej *argumentácii a špekulácii,* ktoré sú založené na racionalite a uprednostňuje skúsenosť a zážitok pred memorovaním.

Naratívna teológia si na svoju obhajobu pomáha liturgiou. V liturgickom slávení totiž Cirkev nepredkladá teóriu, filozofiu, systém právd, ale naratívnym spôsobom predstavuje Božie dielo spásy. Toto rozprávačstvo čerpá svoju silu z minulosti, prezentuje sa v prítomnosti a otvára sa pre budúcnosť. Napr. v lekcionári rozličné naratívne segmenty smerujú k tomu, aby sa stali slovom – udalosťou, čiže Kristom dnes. Takto sa naratívnosť premieta nielen do biblických slov, ale aj do obradov.

---

2 JUNGMANN, J.A.: *Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung*. Innsbruck : Tyrolia, 1936, s. 7. Neskôr bola kniha prepracovaná a publikovaná pod názvom *Glaubensverkündigung im Lichte der Frohbotschaft,* Insbruck-Wien-München, 1963.

3 Porov. JUNGMANN, J.A.: *Die Frohbotschaft und unsere Glaubensverkündigung*, s. 59.

Podobne možno hovoriť aj o vzťahu medzi sviatosťami a naratívnou teológiou. Každá sviatosť je vo svojej hlbokej štruktúre slovom a udalosťou, realizovanou prostredníctvom súboru znakov (tradícia rozlišuje medzi matériou a formou). Je to vlastne slovo, ktoré tvorí činný znak podľa slávnej Augustínovej vety: *Accedit verbum ad elementum et fit sacramentum*. Formou sviatosti nie je teda iba formula, magické slovo, v ktorom by bola čarodejná moc, ale je ňou proklamácia spásnej udalosti uskutočnenej raz a navždy v Ježišovi Kristovi, ktorá sa stáva *tu a teraz* nanovo prítomná a účinná. Samozrejme, že táto účinnosť nepochádza zo sily vyrozprávaného slova, ale spočíva v jedinej a večnej hodnote, a síce v spásonosnej Kristovej akcii. Teologicky povedané: sakramentálene slávenie je takým vyrozprávaním histórie spásy, ktoré má štruktúru slova a udalosti "*navzájom medzi sebou vnútorne spojených*" (DV 2). V kresťanskom cirkevnom chápaní príbeh nie je "slovo vo vzduchu", ale potvrdzuje pravdu vyrozprávanej histórie Boha medzi ľuďmi. Robí sa to špeciálnym spôsobom, spolu so sviatostným gestom (čiže slovom a skutkom), prostredníctvom ktorého sa Boh daroval raz a navždy.[4]

Štruktúra jazyka sviatostí nie je teda argumentatívna, ale naratívna; nechce presviedčať ale oslavovať a vyrozprávať históriu stretnutia človeka s Bohom. Je to jazyk autoimplikatívny a performatívny.[5] Teda sviatostná liturgická prax angažuje človeka viac na úrovni skúsenosti a zážitku. Školské memorovanie a naspamäť naučené formuly sú predpokladom pre správne chápanie sviatostí.

DOKUMENTY CIRKEVNÉHO MAGISTÉRIA

Po predchádzajúcom sledovaní vývoja v teológii a katechéze, kde sa začali zdôrazňovať viac zážitkové metódy ako memorovanie, je vhodné si teraz všimnúť náuku súčasného cirkevného magistéria na túto tému v školskom vyučovaní náboženstva. Oprieme sa predovšetkým o *Všeobecné katechetické direktórium* z r. 1971, [6] a o *Všeobecné direktórium pre katechizáciu* z r. 1997.[7] (Je zaujímavé, že autorom Direktórií je Kongregácia pre klérus a nie Kongregácia pre semináre a katolícke inštitúty, ako by sa na prvý pohľad dalo predpokladať.) Sú v nich obsiahnuté aplikácie koncilových dokumentov ako aj apoštolského povzbudenia Pavla VI. *Evangelii nuntiandi* z r. 1975 a Jána Pavla II. *Catechesi tradendae* z r. 1979.[8]

Memorovanie a formuly

Direktórium z r. 1971 hovorí okrem iného aj o všeobecných princípoch katechetickej metodológie. Zdôrazňuje, že voľba metodologického postupu pri katechetickom výklade zá-

---

4 Porov. MARLE, R.: La théologie, un art de raconter? Le projet de théologie narrative (Teológia, spôsob vyrozprávania? Projekt v naratívnej teológii). In: *Etudes,* 1983, č. 358, s. 135.

5 Porov. METZ, J.B.: *La fede, nella storia e nella società (Viera v histórii a v spoločnosti)*. Brescia : Queriniana, 1979, s. 200. Porov. tiež: Breve apologia del narrare (Krátka obrana rozprávania). In: *Concilium*, 9, 1973, č. 5, s. 860-878.

6 SACRA CONGREGATIO PRO CLERICIS: *Direttorio Catechistico Generale*, 1971: *AAS* 64, 1972, s. 97-176. Slov. preklad: *Všeobecné katechetické direktórium.* Bratislava : Saleziánske katechetické stredisko, 1992.

7 SACRA CONGREGATIO PRO CLERICIS: *Direttorio generale per la catechesi.* Roma : Libreria Editrice Vaticana, 1997. Slov. preklad: *Všeobecné direktórium pre katechizáciu.* Trnava : SSV, 1999.

8 PAULUS VI: *Evangelii nuntiandi*, 1975. In: *AAS*, 58, 1976, s. 5-76. Slov. preklad: *Ohlasovanie evanjelia v dnešnom svete.* Roma : SÚSCM 1978. IOANNES PAULUS II: *Catechesi tradendae,*1979. In: *AAS*, 71, 1979, s. 1277-1340. Slov. preklad: samizdat pre vnútornú potrebu kňazov spišskej diecézy, 1985.

visí od konkrétnych situácií, v ktorých sa nachádza cirkevné spoločenstvo alebo jednotliví veriaci, na ktorých sa katechéza obracia. Z toho vyplýva požiadavka „*seriózneho štúdia katechetickej metodológie, aby sa našli cesty, ktorým treba dať prednosť v rozličných situáciách.“*(čl. 46) Medzi seriózne štúdium metodológie patrí aj skúmanie pomeru medzi memorovaním a zážitkovými metódami. K memorovaniu patrí aj otázka formúl, o ktorých Direktórium 1971 píše: *„…nesmieme odsunúť do zabudnutia potrebu a užitočnosť formúl. Formuly umožňujú vyjadriť vhodným a presným spôsobom myšlienku, a teda sú užitočné na presný výklad viery. Keď sa naučia naspamäť, napomáhajú trvalé osvojenie si pravdy. Okrem toho umožňujú veriacim používať spoločný spôsob vyjadrovania.“* (čl. 73)

Je pochopiteľné, že formuly sa predkladajú až potom, keď vysvetľovanie látky alebo výskum dospeli k syntéze. V Direktóriu 1971 čítame: „*Treba dať prednosť formulám, ktoré verne vyjadrujú pravdy viery a sú primerané chápavosti poslucháčov. Netreba zabúdať, že vieroučné formuly sú ozajstným vyznaním katolíckej viery, a preto ich veriaci majú prijať v tom zmysle, ako ich chápala a chápe Cirkev (porov. Prvý vatikánsky koncil, konšt. Dei Filius, Dz.-Sch. 3020,3043). Treba dôkladne naučiť tradičné formuly, ktoré sa používajú na vyznanie viery a na modlitbu, ako je Apoštolské vyznanie viery, Otčenáš, Zdravas Mária a iné podobné.“* (čl. 73)

Túto skutočnosť prízvukuje aj *Katechizmus katolíckej cirkvi* v článku 22.

Direktórium 1997 hovorí o memorovaní v katechéze takto: „*Katechéza je súčasťou „pamäti“ Cirkvi, ktorá udržuje medzi nami živú prítomnosť Pána.(porov. MPD 9*). *Cvičenie si pamäti je preto už od začiatku kresťanstva jednou z ustanovujúcich stránok pedagogiky viery. Aby sme sa vyhli mechanickému memorovaniu, mnemotechnické osvojovanie si treba harmonicky vsunúť medzi ostatné funkcie osvojovania si látky, ako je spontánna reakcia a uvažovanie, moment dialógu a ticha, hovorenie a písanie.(porov. CT 55)“* (čl. 154)

Toto Direktórium zdôrazňuje, že za predmet pamäti treba považovať: „*hlavné formuly viery, lebo zaručujú jej presnejšie vysvetlenie a zabezpečujú vzácne spoločné náukové, kultúrne a jazykové dedičstvo. Bezpečné osvojenie si reči viery je nevyhnutnou podmienkou, aby sme mohli vieru žiť.“* (čl. 154)

Hoci dokumenty cirkevného magistéria považujeme väčšinou za suchopárne, abstraktné a náučné, v otázke memorovania sa Ján Pavol II. v *Catechesi tradendae* vyjadruje aj obrazne. Čítame v ňom: *„Kvety viery a nábožnosti – ak tak môžeme povedať – nevyrastajú v púšťových pásmach katechézy bez pamäti. Podstatné je, aby sa tieto naspamäť naučené texty súčasne prehlbovali...aby sa stali zdrojom osobného a komunitného kresťanského života“.* (čl. 55)

Keď ideme ešte viac do hĺbky, zisťujeme, že osvojovanie si formúl viery a ich vyznávanie nadväzuje na neoscholastické vyučovanie o *traditio* a *redditio.* Ide o novoplatónsku schému *exitus –reditus* (vyjsť z počiatku a vrátiť sa k nemu), ktorou sa vyjadroval vzťah všetkého stvorenia k Bohu. To znamená, že odovzdávaniu viery v katechéze (traditio) zodpovedá - počas katechizácie a potom v živote - odpoveď človeka (redditio)“. Tento proces umožňuje lepšiu účasť na prijatej pravde. Správna a zrelá osobná odpoveď plne rešpektuje rýdzi zmysel faktu viery a preukazuje sa poznaním vyjadrovacej reči (biblickej, liturgickej, náukovej). [9]

Skúsenosť a zážitok

To boli úryvky z Direktórií zdôrazňujúce memorovanie a formuly v školskom vyučovaní náboženstva. Je vhodné si však všimnúť aj pasáže, ktoré obhajujú skúsenosť a zážitok.

---

9 Porov. *Všeobecné direktórium pre katechizáciu,* 1997, čl. 155.

Treba rozlíšiť medzi skúsenosťami, ktoré človek nadobúda a zážitkom, po ktorom túži, alebo ku ktorému je vedený. Direktória pracujú so slovom *skúsenosť* v tomto prvom význame.

Skúsenosť prebúdza v človeku záujmy, otázky, nádeje a úzkosti, úvahy a hodnotenia, ktoré sa zlievajú do istej túžby pretvoriť život. Preto v Direktóriu 1997 čítame: „*Úloha katechézy je priviesť ľudí k tomu, aby boli pozorní k svojim najdôležitejším skúsenostiam, pomôcť im hodnotiť vo svetle evanjelia otázky a potreby, ktoré z nich vyplývajú, vychovať ich k novému chápaniu života. Takto bude človek schopný správať sa aktívne a zodpovedne pred Bohom.*" (čl. 152)

Už z biblického štúdia vieme, že aj Ježiš využíval ľudské skúsenosti a situácie, aby uľahčil poslucháčom pochopenie jeho posolstva. Sám Kristus ohlasoval Božie kráľovstvo tak, že vysvetľoval jeho povahu podobenstvami vzatými zo skúsenosti ľudského života. Pripomínal isté ľudské situácie (obchodník, ktorému sa vydarí dobrý obchod, sluhovia, ktorí rozmnožia – jeden viac, druhý menej – peniaze dané im do úschovy atď.), aby vysvetlil eschatologické a tento svet presahujúce skutočnosti a aby potom naznačil, aký životný postoj treba voči nim zaujať. Z tohto hľadiska skúsenosť je pomôckou na preskúmanie a asimilovanie právd, ktoré tvoria vecný obsah zjavenia.

Tak ako sa Boh vo svojej pedagogike vtelenia približuje k človeku svojou milosťou a udeľuje mu spásu, tak podobne aj katechéta má pomáhať človeku čítať z tohto zorného uhla to, čo prežil, aby zachytil pozvanie Ducha Svätého k obráteniu, k nádeji, a tak stále viac objavovať vo vlastnom živote Boha. V Direktóriu 1997 je pre nás dôležitá aj nasledujúca norma: „*Osvetľovať a interpretovať skúsenosť pomocou faktu viery stáva sa trvalou úlohou katechetickej pedagogiky; i keď to nie je bez ťažkostí, nemožno to zanedbať, lebo inak sme v nebezpečenstve, že upadneme do umelých protikladov alebo do integristického chápania pravdy. Túto úlohu možno spĺňať správnym uplatňovaním korelácie alebo interakcie medzi hlbokými ľudskými skúsenosťami a zjaveným posolstvom. Ohlasovanie prorokov, Kristovo kázanie, vyučovanie apoštolov sú tu svedectvom v takej miere, že tvoria ustanovujúce a normatívne kritérium pre každé stretnutie viery s ľudskou skúsenosťou v čase Cirkvi.*(čl. 153)

Záver

Dospievajúci žiak v škole je sám o sebe „formálne" schopný rozumového úsudku. Učí sa správne používať rozum a uvedomuje si, že kultúra, ktorá sa mu predkladá, vyžaduje od neho ďalšie uvažovanie a konkrétne aplikovanie na život. V Direktóriu 1971 čítame: *Ak chce katechéza vzbudiť skúsenosť života viery, nesmie zanedbávať formáciu náboženského zmýšľania, ktoré ukazuje súvislosť medzi všetkými tajomstvami, ako aj medzi nimi a posledným cieľom človeka (porov. Prvý vatikánsky koncil, Dei Filius, kap IV., Dz.-Sch. 3015-3020). Na upevnenie vnútornej súdržnosti tohto náboženského zmýšľania nestačí svedectvo. Dnes sa všade vyžaduje vedecká presnosť; preto katechéza musí so všetkou starostlivosťou predkladať aj rozumové odôvodnenia viery. Intelektuálna štrukturácia viery dospievajúcich sa nemá pokladať za doplnkový prvok, ale za podstatnú potrebu života podľa viery. Spôsob vyučovania je osobitne dôležitý: katechéta v dialógu s adolescentom musí stimulovať jeho inteligenciu.* (čl. 88)

Je vhodné podčiarknuť tieto slová: katechéta má stimulovať žiakovu inteligenciu, teda musí používať aj memorovanie a formuly a neuspokojiť sa iba so zážitkovými metódami.

Z praktického hľadiska, by niektorí mohli namietať, že náboženstvo v škole nie je známkované, lebo je zaradené medzi ostatné výchovy ako je telesná, výtvarná alebo hudobná a to komplikuje situáciu učiteľa pri metódach memoratívnych. Žiak vie, že aj keď nevie, nič

sa mu nestane. Tento problém by sa dal riešiť zmenou v zákonodarstve slovenskej republiky v oblasti školstva, čo je však v kompetencii Komisie pre katechézu pri KBS.

Jednoznačne však treba povedať, že učenie Cirkvi v súčasnosti vyžaduje v rámci školského vyučovania náboženstva aj rozvíjanie inteligencie viery (čiže memorovanie) a nielen skúsenosť a zážitok.

Druhá verzia: kratšia – 6 normostrán

MEMOROVANIE ALEBO ZÁŽITKOVÉ METÓDY

Doc. Dr. Anton Fabian

ÚVOD

Za posledných trinásť rokov sa vyučovanie náboženstva na školách a farská katechéza na Slovensku významne rozvinuli: jednak po stránke vonkajšej – organizačnej, ale aj po stránke vnútornej – obsahovej. Tento proces rozvoja nesie so sebou aj pozitíva aj negatíva. Jednou z diskutovaných oblastí je pomer medzi memorovaním a zážitkovými metódami uplatňovanými v školskom vyučovaní náboženstva, čo je predmetom tejto štúdie.

Štartovacím bodom je pozorovanie vedomostí žiakov, ktorí boli na prvé sv. prijímanie alebo prijali sviatosť birmovania, ako aj rozhovory s katechétmi, ich učebné pomôcky, spôsob prípravy na vyučovanie a obsah metodických stretnutí. Možno konštatovať, že sa príliš zdôrazňujú zážitkové metódy na úkor argumentovania a memorovania. Pritom tieto dve skutočnosti by mali byť v školskom vyučovaní náboženstva primeraným spôsobom využité. Je nesprávne, ak niekto vyučovanie iba racionalizuje a na zážitkové metódy zabúda. Rovnako nesprávne však je, ak niekto iný sa s deťmi na náboženstve iba hrá, spieva, rozpráva príbehy a nevyžaduje od žiakov potrebné formuly a memorovanie.

Smernice k tejto problematike nachádzame v náuke súčasného cirkevného magistéria. Ide predovšetkým o *Všeobecné katechetické direktórium* z r. 1971, [10] a o *Všeobecné direktórium pre katechizáciu* z r. 1997.[11] Je zaujímavé, že autorom Direktórií je Kongregácia pre klérus a nie Kongregácia pre semináre a katolícke inštitúty, ako by sa na prvý pohľad dalo predpokladať. Sú v nich obsiahnuté aplikácie koncilových dokumentov ako aj apoštolského povzbudenia Pavla VI. *Evangelii nuntiandi* z r. 1975 a Jána Pavla II. *Catechesi tradendae* z r. 1979.[12]

Memorovanie a formuly

Direktórium z r. 1971 hovorí okrem iného aj o všeobecných princípoch katechetickej metodológie. Zdôrazňuje, že voľba metodologického postupu pri katechetickom výklade závisí od konkrétnych situácií, v ktorých sa nachádza cirkevné spoločenstvo alebo jednotliví veriaci, na ktorých sa katechéza obracia. Z toho vyplýva požiadavka „*seriózneho štúdia katechetickej metodológie, aby sa našli cesty, ktorým treba dať prednosť v rozličných situáciách.“*(čl. 46) Medzi seriózne štúdium metodológie patrí aj skúmanie pomeru medzi memorovaním a zážitkovými metódami. K memorovaniu patrí aj otázka formúl, o ktorých Direktórium 1971 píše: *„…nesmieme odsunúť do zabudnutia potrebu a užitočnosť formúl. Formuly umožňujú vyjadriť vhodným a presným spôsobom myšlienku, a teda sú užitočné na presný výklad viery. Keď sa naučia naspamäť, napomáhajú trvalé osvojenie si pravdy. Okrem toho umožňujú veriacim používať spoločný spôsob vyjadrovania.“* (čl. 73)

---

10 SACRA CONGREGATIO PRO CLERICIS: *Direttorio Catechistico Generale,* 1971: *AAS* 64, 1972, s. 97-176. Slov. preklad: *Všeobecné katechetické direktórium.* Bratislava : Saleziánske katechetické stredisko, 1992.

11 SACRA CONGREGATIO PRO CLERICIS: *Direttorio generale per la catechesi.* Roma : Libreria Editrice Vaticana, 1997. Slov. preklad: *Všeobecné direktórium pre katechizáciu.* Trnava : SSV, 1999.

12 PAULUS VI: *Evangelii nuntiandi*, 1975. In: *AAS,* 58, 1976, s. 5-76. Slov. preklad: *Ohlasovanie evanjelia v dnešnom svete.* Roma : SÚSCM 1978. IOANNES PAULUS II: *Catechesi tradendae,*1979. In: *AAS,* 71, 1979, s. 1277-1340. Slov. preklad: samizdat pre vnútornú potrebu kňazov spišskej diecézy, 1985.

Je pochopiteľné, že formuly sa predkladajú až potom, keď vysvetľovanie látky alebo výskum dospeli k syntéze. V Direktóriu 1971 čítame: „*Treba dať prednosť formulám, ktoré verne vyjadrujú pravdy viery a sú primerané chápavosti poslucháčov. Netreba zabúdať, že vieroučné formuly sú ozajstným vyznaním katolíckej viery, a preto ich veriaci majú prijať v tom zmysle, ako ich chápala a chápe Cirkev (porov. Prvý vatikánsky koncil, konšt. Dei Filius, Dz.-Sch. 3020,3043). Treba dôkladne naučiť tradičné formuly, ktoré sa používajú na vyznanie viery a na modlitbu, ako je Apoštolské vyznanie viery, Otčenáš, Zdravas Mária a iné podobné.“* (čl. 73) Túto skutočnosť prízvukuje aj *Katechizmus katolíckej cirkvi* v článku 22.

Direktórium 1997 hovorí o memorovaní v katechéze takto: „*Katechéza je súčasťou „pamäti“ Cirkvi, ktorá udržuje medzi nami živú prítomnosť Pána (porov. MPD 9*). *Cvičenie si pamäti je preto už od začiatku kresťanstva jednou z ustanovujúcich stránok pedagogiky viery. Aby sme sa vyhli mechanickému memorovaniu, mnemotechnické osvojovanie si treba harmonicky vsunúť medzi ostatné funkcie osvojovania si látky, ako je spontánna reakcia a uvažovanie, moment dialógu a ticha, hovorenie a písanie (porov. CT 55)“* (čl. 154)

Toto Direktórium zdôrazňuje, že za predmet pamäti treba považovať: „*hlavné formuly viery, lebo zaručujú jej presnejšie vysvetlenie a zabezpečujú vzácne spoločné náukové, kultúrne a jazykové dedičstvo. Bezpečné osvojenie si reči viery je nevyhnutnou podmienkou, aby sme mohli vieru žiť.“* (čl. 154)

Hoci dokumenty cirkevného magistéria považujeme väčšinou za suchopárne, abstraktné a náučné, v otázke memorovania sa Ján Pavol II. v *Catechesi tradendae* vyjadruje aj obrazne. Čítame v ňom: *„Kvety viery a nábožnosti – ak tak môžeme povedať – nevyrastajú v púšťových pásmach katechézy bez pamäti. Podstatné je, aby sa tieto naspamäť naučené texty súčasne prehlbovali...aby sa stali zdrojom osobného a komunitného kresťanského života“.* (čl. 55)

Keď ideme ešte viac do hĺbky, zisťujeme, že osvojovanie si formúl viery a ich vyznávanie nadväzuje na neoscholastické vyučovanie o *traditio* a *redditio.* Ide o novoplatónsku schému *exitus –reditus* (vyjsť z počiatku a vrátiť sa k nemu), ktorou sa vyjadroval vzťah všetkého stvorenia k Bohu. To znamená, že odovzdávaniu viery v katechéze (traditio) zodpovedá - počas katechizácie a potom v živote - odpoveď človeka (redditio)“. Tento proces umožňuje lepšiu účasť na prijatej pravde. Správna a zrelá osobná odpoveď plne rešpektuje rýdzi zmysel viery a preukazuje sa poznaním vyjadrovacej reči (biblickej, liturgickej, náukovej). [13]

Skúsenosť a zážitok

Je vhodné si však v Direktóriách všimnúť aj pasáže, ktoré obhajujú skúsenosť a zážitok v školskom vyučovaní náboženstva. Treba rozlíšiť medzi skúsenosťami, ktoré človek nadobúda a zážitkom, po ktorom túži, alebo ku ktorému je vedený. Direktória pracujú so slovom *skúsenosť* v tomto prvom význame.

Skúsenosť prebúdza v človeku záujmy, otázky, nádeje a úzkosti, úvahy a hodnotenia, ktoré sa zlievajú do istej túžby pretvoriť život. Preto v Direktóriu 1997 čítame: „*Úloha katechézy je priviesť ľudí k tomu, aby boli pozorní k svojim najdôležitejším skúsenostiam, pomôcť im hodnotiť vo svetle evanjelia otázky a potreby, ktoré z nich vyplývajú, vychovať ich k novému chápaniu života. Takto bude človek schopný správať sa aktívne a zodpovedne pred Bohom.“* (čl. 152)

Už z biblického štúdia vieme, že aj Ježiš využíval ľudské skúsenosti a situácie, aby uľahčil poslucháčom pochopenie jeho posolstva. Sám Kristus ohlasoval Božie kráľovstvo tak, že vysvetľoval jeho povahu podobenstvami vzatými zo skúsenosti ľudského života. Pripomí-

---

[13] Porov. *Všeobecné direktórium pre katechizáciu,* 1997, čl. 155.

nal isté ľudské situácie (obchodník, ktorému sa vydarí dobrý obchod, sluhovia, ktorí rozmnožia – jeden viac, druhý menej – peniaze dané im do úschovy atď.), aby vysvetlil eschatologické a tento svet presahujúce skutočnosti a aby potom naznačil, aký životný postoj treba voči nim zaujať. Z tohto hľadiska skúsenosť je pomôckou na preskúmanie a asimilovanie právd, ktoré tvoria vecný obsah zjavenia.

Tak ako sa Boh vo svojej pedagogike vtelenia približuje k človeku svojou milosťou a udeľuje mu spásu, tak podobne aj katechéta má pomáhať človeku čítať z tohto zorného uhla to, čo prežil, aby zachytil pozvanie Ducha Svätého k obráteniu, k nádeji, a tak stále viac objavovať vo vlastnom živote Boha. V Direktóriu 1997 je pre nás dôležitá aj nasledujúca norma: „*Osvetľovať a interpretovať skúsenosť pomocou faktu viery stáva sa trvalou úlohou katechetickej pedagogiky; i keď to nie je bez ťažkostí, nemožno to zanedbať, lebo inak sme v nebezpečenstve, že upadneme do umelých protikladov alebo do integristického chápania pravdy. Túto úlohu možno spĺňať správnym uplatňovaním korelácie alebo interakcie medzi hlbokými ľudskými skúsenosťami a zjaveným posolstvom. Ohlasovanie prorokov, Kristovo kázanie, vyučovanie apoštolov sú tu svedectvom v takej miere, že tvoria ustanovujúce a normatívne kritérium pre každé stretnutie viery s ľudskou skúsenosťou v čase Cirkvi.*(čl. 153)

Záver

Dospievajúci žiak v škole je sám o sebe „formálne“ schopný rozumového úsudku. Učí sa správne používať rozum a uvedomuje si, že kultúra, ktorá sa mu predkladá, vyžaduje od neho ďalšie uvažovanie a konkrétne aplikovanie na život. V Direktóriu 1971 čítame: „*Ak chce katechéza vzbudiť skúsenosť života viery, nesmie zanedbávať formáciu náboženského zmýšľania, ktoré ukazuje súvislosť medzi všetkými tajomstvami, ako aj medzi nimi a posledným cieľom človeka (porov. Prvý vatikánsky koncil, Dei Filius, kap IV., Dz.-Sch. 3015-3020). Na upevnenie vnútornej súdržnosti tohto náboženského zmýšľania nestačí svedectvo. Dnes sa všade vyžaduje vedecká presnosť; preto katechéza musí so všetkou starostlivosťou predkladať aj rozumové odôvodnenia viery. Intelektuálna štrukturácia viery dospievajúcich sa nemá pokladať za doplnkový prvok, ale za podstatnú potrebu života podľa viery. Spôsob vyučovania je osobitne dôležitý: katechéta v dialógu s adolescentom musí stimulovať jeho inteligenciu.“* (čl. 88)

Je vhodné podčiarknuť tieto slová: katechéta má stimulovať žiakovu inteligenciu, teda musí používať aj memorovanie a formuly a neuspokojiť sa iba so zážitkovými metódami.

Z praktického hľadiska, by niektorí mohli namietať, že náboženstvo v škole nie je známkované, lebo je zaradené medzi ostatné výchovy ako je telesná, výtvarná alebo hudobná a to komplikuje situáciu učiteľa pri metódach memoratívnych. Žiak vie, že aj keď nevie, nič sa mu nestane. Tento problém by sa dal riešiť zmenou v zákonodarstve slovenskej republiky v oblasti školstva, čo je však v kompetencii Komisie pre katechézu pri KBS.

Jednoznačne však treba povedať, že učenie Cirkvi v súčasnosti vyžaduje v rámci školského vyučovania náboženstva aj rozvíjanie inteligencie viery (čiže formuly a memorovanie) a nielen skúsenosť a zážitok.